

Молдабаева А. Қ.*

докторант
Қазақстан Республикасы Президентінің
жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы
Басқару институты
Астана қ., Қазақстан Республикасы
e-mail: moldabaeva@apa.kz

Зейнелғабдин А. Б.

э. ф. д., профессор
Қазақстан Республикасы Президентінің
жанындағы Мемлекеттік басқару
академиясының Басқару институты
Астана қ., Қазақстан Республикасы
e-mail: a.zeinelgabdin@apa.kz

ГЕОСАЯСИ ӨЗГЕРІСТЕР ЖАҒДАЙЫНДА ТІЛДІК АХУАЛДЫ РЕТТЕУДІҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚҰРАЛДАРЫ: ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕНІ ЗЕРТТЕУ

Аңдатпа. Мақалада Канада, Швейцария, Польша, Литва, Эстония және т.б. көп тілді халқы бар елдер негізінде геосаяси өзгерістер жағдайында тілдік ахуалды реттеудің әлеуметтік-экономикалық құралдары қарастырылған. Тіл саясатының тиімділігін бағалау үшін озық тәжірибелерді анықтауға және оларды басқа елдерге бейімдеуге мүмкіндік беретін салыстырмалы талдау және кейстік зерттеу әдістері қолданылды.

Зерттеудің өзектілігі жаһандану, көші-қон және өзгермелі геосаяси ахуал жағдайында тілдік реттеудің тиімді тетіктерін әзірлеу қажеттілігімен негізделеді. Мақалада тіл саясатының түрлі үлгілері (қос тілділік, көптілділік, ассимиляция) және олардың әлеуметтік интеграцияға, экономикалық ұтқырлық пен ұлттық бірегейлікке әсері қарастырылған.

Салыстырмалы тәсіл көрсетілген елдердегі тіл саясатының қазіргі жағдайын сараптап қана қоймай, сонымен қатар көптілді халқы бар басқа да елдердегі тілдік қатынастарды реттеуге қатысты ұсыныстарды әзірлеуге мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: тіл саясаты, көптілділік, әлеуметтік-экономикалық құралдар, әлеуметтік интеграция, ұлттық бірегейлік.

КІРІСПЕ

Жаһандану, миграцияның күшеюі, мәдениетаралық және халықаралық байланыстардың нығаюы жағдайында тіл саясаты көптілді елдерде тұрақты әлеуметтік және экономикалық жүйелерді қалыптастырудың маңызды құралына айналуға айналуда. Тілдік ахуалды реттеу тілді сақтау және дамытумен ғана шектеліп қалмай, сонымен бірге әртүрлі этностарды және тілдік топтарды әлеуметтік-лингвистикалық топтарға біріктіру жөніндегі мемлекеттік стратегияның маңызды құрамдас бөлігі екенін түсіну маңызды. Бұл тұста тиімді тіл саясатын әзірлеу бірнеше аспектілерді қамтитынын назарға алу керек. Біріншіден, этностық және тілдік тегіне қарамастан барлық азаматтардың теңдігін қамтамасыз ету. Екіншіден, әртүрлі этностар арасындағы келісімді сақтау. Үшіншіден, еңбек және білім берудегі ұтқырлықты қамтамасыз ету. Осыған орай, тіл саясаты ұлттық бірегейлік пен мәдениетті қолдаудағы бірегей маңызды фактор.

Тілдік саясатты жетілдіру барысында көптілді халқы бар Канада, Швейцария, Польша, Литва, Эстония және т.б. елдердің тәжірибесін зерттеудің маңызы ерекше. Бұл елдердің тілдік жағдайды реттеуге деген көзқарастары көптілді сипаты бар елдерге бейімделген шешімдерді ұсынуға мүмкіндік береді:

- жаһандану жағдайында әлем елдері әртүрлі этникалық топтардың үйлесімді өмір сүруін қамтамасыз ету және әлеуметтік тәртіпті сақтау үшін өздерінің тіл саясатын бейімдеу қажеттілігімен бетпе-бет келіп отыр. Көптілді және көпмәдениетті қоғамы бар елдерде бұл міндет ерекше күрделене түседі және кешенді тәсілді қажет етеді;

- азаматтардың экономикалық ұтқырлығын қамтамасыз ету үшін тиімді тіл саясаты маңызды. Көптілді білім беру жүйесін дамытып, азаматтарға мемлекеттік және жеке мекемелерде әртүрлі тілдерге қол жеткізуді қамтамасыз ететін елдер адами капиталды дамыту және шетелдік инвестицияны тарту үшін жаңа мүмкіндіктер ашады;

- мемлекеттердің халықаралық ұйымдарға интеграциясының күшеюі, сауда және білім саласындағы байланыстардың кеңеюі сияқты геосаяси өзгерістер тіл саясатына икемді және көп деңгейлі мемлекеттік көзқарасты талап етеді.

Зерттеудің өзектілігі – тіл мәселелерін сәтті реттейтін елдер халықаралық аренада айтарлықтай артықшылықтарға ие болып отыр, мұны Канада, Швейцария, Польша, Литва және басқа да елдердің тәжірибесі растайды.

Ғылыми маңызы – көптілді елдердегі тілдік ахуалды реттеудің халықаралық тәжірибесін және оның әлеуметтік-экономикалық динамикаға әсерін зерттеу әлеуметтік лингвистикалық саясаттың теориясы мен тәжірибесі үшін үлкен маңызға ие. Бұл тілдік стратегияларын оңтайландыруға, интеграциялық үдерістерді жақсартуға және халықаралық аренадағы рөлін нығайтуға ұмтылатын елдер үшін дәлелді ұсыныстарды әзірлеуге мүмкіндік береді.

Зерттеудің мақсаты – Канада, Швейцария, Польша, Литва, Эстония және т.б. елдердегі тілдік ахуалды реттеудің әлеуметтік-экономикалық құралдарына салыстырмалы талдау жасау. Жұмыс геосаяси өзгерістер жағдайында осы елдердегі тіл саясатының әлеуметтік интеграцияға, экономикалық дамуға және мәдени әртүрлілікке әсерін қарастырады.

ӘДЕБИЕТКЕ ШОЛУ

Тіл саясаты тек мәдени функция ғана емес, сонымен бірге маңызды әлеуметтік және экономикалық функция. Бірнеше ресми тілдері бар елдерде тілдің қолданылуын реттеу қоғамдық келісім мен ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етеді. Әдебиеттер теңгерімді тіл саясаты әлеуметтік ұтқырлықты арттыруға және әлеуметтік шиеленісті азайтуға көмектесетінін растайды [1]. Қостілділік пен көптілділікті белсенді түрде қолдайтын Канада мен Швейцариядағы мысалдар мұндай тәсілдер әртүрлі этникалық және тілдік топтардың интеграциясына қалай ықпал ететінін көрсетеді [2].

Канада және Швейцария сияқты этностар мен тілдердің саны көп елдерде тіл саясаты еңбек нарығында және білім беру жүйелерінде ұтқырлықты арттырудың маңызды құралына айналуда [3]. Зерттеулер көрсеткендей, тілдік ресурстарға тең қолжетімділік азаматтардың экономикалық ұтқырлығын жақсартады [4]. Көптілді білім беру жүйесін табысты енгізу лингвистикалық және мәдени әртүрлілікті сақтауға көмектеседі және азаматтарға жұмысқа орналасу және білім алу мүмкіндіктеріне кеңірек қол жеткізуді қамтамасыз етеді. Тілдерді енгізу бизнес пен халықаралық ынтымақтастық үшін жаңа мүмкіндіктер ашады, бұл жаһандық экономикадағы елдер үшін маңызды [5].

Халықаралық саясаттағы өзгерістер мен жаһандану жағдайында тілді ұлттық бірегейлік пен қауіпсіздікті басқаруда стратегиялық құрал ретінде пайдалану маңызды аспектке айналуда. Эстония, Литва сияқты елдерде тіл саясаты сыртқы және ішкі көші-қон ағыны жағдайында ұлттық мәдениетті сақтауға және саяси тұрақтылықты нығайтуға бағытталған [6].

МАТЕРИАЛДАР ЖӘНЕ ӘДІСТЕР

Зерттеуде геосаяси өзгерістер жағдайында тілдік жағдайды реттеудің әлеуметтік-экономикалық құралдарын талдаудың бірнеше әдіснамалық тәсілдері қолданылады.

1-кесте – Қолданылған зерттеу әдістері

Әдістемелік тәсіл	Әдістің сипаттамасы	Зерттеуде қолдану
Салыстырмалы талдау	Түрлі елдердің тіл саясатындағы ерекшеліктер мен айырмашылықтарды анықтау әдісі	Әлеуметтік-экономикалық реттеу құралдарының ерекшеліктерін талдау. Басқа елдердегі бейімделу үшін ең жақсы тәжірибелер мен тәуекелдерді бөліп көрсету
Кейстік зерттеу (Case Studies)	Көптілді халқы бар елдердегі нақты тәжірибеден алынған мысалдарды егжей-тегжейлі зерттеу. Тіл саясатын терең талдау үшін бірнеше елді таңдау	Тілдік реттеудің әлеуметтік, экономикалық және мәдени интеграцияға әсерін талдау. Нақты мысалдарға негізделген ұсыныстарды тұжырымдау

Әдістемелік тәсіл	Әдістің сипаттамасы	Зерттеуде қолдану
Құжаттық талдау	Ресми құжаттарды, заңдарды және халықаралық келісімдерді зерттеу. Ұлттық және халықаралық құжаттарды, соның ішінде демографиялық есептерді және көші-қон деректерін талдау	Заңнамалық және саяси актілердің елдердегі тілдік жағдайға әсерін түсіну
Мазмұнды талдау	Ақпарат көздерін, соның ішінде көші-қон есептерін, әлеуметтік лингвистикалық зерттеулерді, қоғамдық пікірталастарды және мәдени тәжірибелерді зерттеу. Тіл саясатының әлеуметтік-мәдени динамикасын талдау	Жасырын тенденцияларды, қоғамдық қабылдаудағы өзгерістерді және тілдік жағдайға байланысты мемлекеттер үшін ағымдағы қиындықтарды анықтау

Ескерту: авторлармен құрастырылған

НӘТИЖЕЛЕР ЖӘНЕ ТАЛҚЫЛАУЛАР

Көптілді халқы бар елдердің әлеуметтік-экономикалық дамуына тіл саясатының әсері экономикалық және қаржылық реттеу құралдары маңызды рөл атқаратын күрделі және көп қырлы процесс. Тіл саясаты білім беру, еңбек нарығы, БАҚ, сондай-ақ қоғамдық келісім мен мәдени әртүрлілікті қолдау сияқты көптеген аспектілерге әсер етеді. Әртүрлі елдер тіл саясаты мәселелерін, оның ішінде экономикалық шаралар, субсидия және басқа да қаржылық құралдарды қалай реттейтінін қарастырайық.

Канада. Канадада қостілділік мәселесі ресми тілдер туралы заңмен (Official Languages Act, 2011) реттеледі. Бұл заң федералды мемлекеттік мекемелерде ағылшын және француз тілдерінің тең қолданылуын қамтамасыз етеді [7]. Осы тілдердегі медиа-хабарлама мазмұнына қаржылық қолдау мәдени әртүрлілікті, соның ішінде тілдік әртүрлілікті қолдайтын жобаларды қаржыландыратын Канаданың мультимәдениеттік қоры (**Canadian Multiculturalism Fund**) арқылы басқарылады [8]. Ресми арналарда қос тілді контентті жасау үшін эфирдегі тіл теңдігін қамтамасыз ету үшін субсидия алатын Канадалық хабар тарату корпорациясының (CBC) қолдау қоры да бар [9].

Көші-қон саясаты, өз кезегінде, Канадаға жаңадан келгендер үшін тіл нұсқаулығы (LINC) арқылы ресми тілдерді үйренуді қолдайды, иммигранттарға арналған ағылшын және француз курстарын қаржыландырады [10].

Швейцария. Швейцария төрт ресми тілді бекітетін Швейцария Конституциясы арқылы тіл саясатын реттейді [11]. Әрбір тіл әртүрлі механизмдер арқылы, соның ішінде елдің барлық ресми тілдерінде мазмұнды тарататын SRF Swiss Broadcasting Corporation үшін мемлекеттік қаржыландыру арқылы қолдау көрсетіледі. Мәдени жобаларды қолдау үшін құрылған тілдер мен мәдениеттерді қолдау қоры сонымен қатар қоғамдық келісім мен азшылықтардың интеграциясын сақтауға көмектесетін көптілді БАҚ материалдарын әзірлеуге және таратуға гранттар береді [12].

Польша. Польшада 2005 жылғы Ұлттық азшылықтар туралы заң ұлттық азшылықтардың тілдерін қолдауға кепілдік береді. Бұған украин және беларусь сияқты азшылық тілдерінде бағдарламалар тарататын ұлттық медиа арналарды қаржыландыру кіреді [13]. Сонымен қатар, тіл мен мәдениет арқылы азшылықтарды дамытатын жобаларға субсидия бағыттайтын БАҚ-ты қолдаудың ұлттық қоры (Narodowy Fundusz Wspierania Mediów) бар. Бұл қолдау лингвистикалық интеграцияға ықпал ететін және азшылықтардың төл мәдениетімен байланысын нығайтатын мәдени қызмет пен БАҚ-қа да таралады [14].

Эстония. Эстония тіл саясатын Тіл туралы заң мен Эстония Конституциясы арқылы реттейді, ол эстон тілін мемлекеттік тіл деп таниды [15]. Орыс тілді халықты біріктіру мақсатында Эстония эстон тілі мен мәдениеті қорын әзірледі, ол эстон тілін ілгерілетуге бағытталған жобаларға гранттар мен субсидия береді, сондай-ақ орыстілді азаматтар үшін медиа-контент жасайды [16]. Тіл саясатының бір бөлігі ретінде Eesti Rahvusringhääling (ERR) сияқты

орыстiлдi арналар интеграцияға ықпал ететiн эстон тiлiндегi бағдарламаларды шығару үшiн мемлекеттен қаржы алады [17].

Бельгия. Бельгияда тiл саясаты Бельгияның Конституциясы және Тiл туралы заң (1963) арқылы реттеледi. Ол елдi фламанд, валлон және немиc тiлiнде сөйлейтiн аймақтарға бөледi, олардың әрқайсысында өзiнiң ресми тiлi бар [18]. Осы тiлдерде хабар тарататын медиа-платформаларды дамытуға қомақты субсидия қарастырылған. Мысалы, Фламандтық хабар тарату корпорациясы (VRT) және Француздық хабар тарату корпорациясы (RTBF) лингвистикалық теңдiк пен мәдени интеграцияны теле және радио арқылы қолдау үшiн мемлекеттiк қаржыландыру алады [19]. Фламанд және француз тiлдерiн iлгерiлету үшiн елдiң ресми тiлдерiндегi мазмұнды өндiру мен таратуды қаржыландыратын «Vlaamse Media Maatschappij» (VMMa) бағдарламасы бар. Бельгия сонымен қатар ресми тiлдерде мазмұнды жасайтын және тарататын компанияларға салықтық жеңiлдiктер ұсынады. Бұл шара мәдени әртүрлiлiктi және әртүрлi тiл топтарының интеграциясын қолдауға көмектеседi [20].

Литва. Литвада тiл Литва Конституциясы және литва тiлiн жалғыз мемлекеттiк тiл ретiнде бекiтетiн Мемлекеттiк тiл туралы заң (2000) арқылы реттеледi [21]. Литва литва тiлiн насихаттауға бағытталған жобаларға субсидия ұсына отырып, бiлiм беру бағдарламалары мен БАҚ арқылы өз тiлiн белсендi түрде қолдайды [22]. Литва радиосы мен теледидары, LRT, ұлттық бiрегейлiк пен азшылықтардың интеграциясын насихаттайтын литва тiлiндегi мазмұнды шығару үшiн қаржы алады [23].

Оңтүстiк Африка Республикасы. Оңтүстiк Африка – 11 ресми тiлi бар мемлекет, оның iшiнде африкан, ағылшын, зулу, коса және басқа да тiлдер бар. Оңтүстiк Африканың тiл саясаты Оңтүстiк Африка Республикасының Конституциясымен реттеледi, ол мемлекеттiк мекемелерде барлық ресми тiлдердiң қолданылуына кепiлдiк бередi [24]. Маңызды құрал – Оңтүстiк Африка тiлдерiн дамыту қоры, ол мәдени және медиа саласындағы тiлдердi дамытуға және қолдауға бағытталған жобаларға гранттар бередi [25].

Оңтүстiк Африка бұқаралық ақпарат құралдарындағы көптiлдiлiктi белсендi түрде қолдайды, соның iшiнде Оңтүстiк Африка хабар тарату корпорациясы (SABC) арқылы елдiң барлық ресми тiлдерiнде бағдарламаларды таратуға мiндеттi. Мәдени әртүрлiлiктi және ұлттық интеграцияны iлгерiлету үшiн ресми тiлдерде контент дайындайтын медиа-компаниялар үшiн салықтық жеңiлдiктер де бар.

2-кесте – Таңдалған елдердегi тiл саясаты мен оны реттеудiң экономикалық құралдарының салыстырмалы кестесi

Ел	Негiзгi тiл туралы заңдар	Экономикалық құралдар	Тiлдердi бiрiктiру бағдарламалары
Канада	Канаданың ресми тiлдер туралы заңы (1969), Канаданың мультимәдениеттiлiк актiсi	Иммигранттар үшiн тiлге бейiмделу бағдарламаларын қаржыландыру, Канадаға жаңадан келгендер үшiн тiлдiк нұсқаулық (LINC) Канаданың мультикультурализм қоры арқылы қос тiлдi БАҚ-ты қолдау	иммигранттарға арналған CBC қос тiлдi бiлiм беру бағдарламасы, Канадалық мультикультурализм қоры
Швейцария	Швейцария Конституциясы, Тiл туралы заңдар (1996)	Мәдени және бiлiм беру жобаларын қаржыландыру, көптiлдi БАҚ-ты дамытуға субсидиялар SRF (Швейцария хабар тарату корпорациясы) тiл теңдiгiн қамтамасыз ету үшiн үкiметтен гранттар алады	Азшылық тiлдерiн қолдау және интеграциялау бағдарламалары БАҚ және мәдениет арқылы иммигранттар
Польша	Польшаның ұлттық азшылықтар туралы заңы (2005)	Азшылық мазмұнын құру және тарату үшiн субсидиялар, мәдени iс-шараларды қолдау Поляк және аймақтық БАҚ-ты мемлекеттiк қаржыландыру	БАҚ, бiлiм беру және мәдени жобалар арқылы азшылықтарды қолдау

Ел	Негізгі тіл туралы заңдар	Экономикалық құралдар	Тілдерді біріктіру бағдарламалары
Эстония	Эстония тіл туралы заңы, Эстония Конституциясы	Эстон тілінде контент құруға субсидиялар, орыс тілінде сөйлестіндер үшін эстон тілі курстарын қаржыландыру ERR (Эстония хабар тарату корпорациясы) БАҚ платформаларына мемлекеттік гранттарды қолдайды	Эстон тілін міндетті білу арқылы орыстілді азаматтарды интеграциялау бағдарламалары
Бельгия	Бельгия Конституциясы, Тіл туралы заң (1963)	Ресми тілдерде мазмұнды шығаратын БАҚ үшін субсидиялар, VRT (Фламандтық хабар тарату корпорациясы) және RTBF (Француздық хабар тарату корпорациясы) үшін салық жеңілдіктері ел тілдерінде бағдарламалауға қолдау алады	Мәдени жобалар мен БАҚ-ты қолдау субсидиялар – және азшылықтарға арналған білім беру бағдарламалары
Литва	Литва Конституциясы, Мемлекеттік тіл туралы заң (2000 ж.)	Литва тілінде контент жасайтын БАҚ-қа субсидиялар, тілдерді біріктіруге гранттар LRT (Литва хабар тарату корпорациясы) Литва тілін қолдау үшін мемлекет тарапынан қаржыландырылады	Литва тілін қолдау бағдарламалары, мемлекеттік тілдегі медиа платформалар
Оңтүстік Африка	Оңтүстік Африка Республикасының Конституциясы, Тілдер туралы заң (2012)	Тілдер мен мәдениеттерді қолдауға арналған қорлар, африкалық тілдерді қолдайтын жобаларға гранттар SABC (Оңтүстік Африка хабар тарату корпорациясы) барлық 11 тілде бағдарламалауға субсидиялар алады	БАҚ және мәдени жобалар арқылы 11 мемлекеттік тілді қолдауға арналған бағдарламалар

Ескерту: авторлармен құрастырылған

Салыстырмалы талдау негізінде тіл саясатының бірнеше негізгі аспектілерін, экономикалық құралдарды және әртүрлі елдердегі БАҚ-ты қолдау тәсілдерін анықтауға болады.

1. Мемлекеттік субсидиялар арқылы тілді қолдау:

Барлық дерлік елдер субсидияларды азшылық немесе ресми тілдерді дамыту үшін пайдаланады, бұл мәдени әртүрлілікті және әлеуметтік интеграцияны сақтауға көмектеседі. Мысалы, Қазақстан мен Оңтүстік Африкада әртүрлі тілдердегі курстар мен бағдарламаларды қамтитын білім беру жобаларын қаржыландыруға ерекше көңіл бөлінеді. Канада мен Швейцарияда ақпаратты бірдей таратуға және мәдени әртүрлілікті қолдауға көмектесетін екі тілді және көптілді БАҚ-қа баса назар аударылады.

2. Медиа платформалар тіл саясатының маңызды элементі:

Қарастырылып отырған елдердің барлығында бұқаралық ақпарат құралдарына, әсіресе ресми тілде хабар тарататын платформаларға мемлекеттік қолдау бар. Канада мен Бельгияда бұл арналар азаматтардың мәдени және тілдік қалауына сәйкес келетін мазмұнды жасау үшін қаржыландырылады. Эстония мен Литвада ұлттық тілдерді қолдайтын мемлекеттік арналарға басымдық беріледі, бұл орыстілді халықтың интеграциясын жеңілдетеді.

3. Геосаяси және мәдени контексттер:

Тіл саясаты көбіне елдегі геосаяси жағдаймен анықталады. Мысалы, Литва мен Эстонияда тіл саясаты ұлттық бірегейлікті сақтауға бағытталған, бұл елдер үшін маңызды, әсіресе олардың Ресейге жақындығы жағдайында тәуелсіздік пен даму үшін тарихи күрес жағдайында. Канада мен Оңтүстік Африкада бұл елдердің бай этникалық әртүрлілігін көрсететін көпмәдениеттілік пен көптілділікті қолдауға баса назар аударылады.

4. Экономикалық және қаржылық құралдар:

Тілдік бағдарламаларды қаржыландыру білім беру жобаларын субсидиялаудан салықтық жеңілдіктер мен БАҚ субсидияларына дейін созылады. Бельгия мен Польша сияқты кейбір елдерде салық жеңілдіктері мен БАҚ субсидиялары бірнеше тілде контент жасауды қолдайды, ал Қазақстан мен Оңтүстік Африка курстар мен мәдени жобалар үшін мемлекеттік гранттарды пайдаланады. Тіл саясатының тұрақтылығын қамтамасыз етуде, оның күнделікті өмірге енуінде экономикалық құралдар маңызды рөл атқарады.

ҚОРЫТЫНДЫ

Көптілді халқы бар елдердегі тіл саясатын реттеудің тек мәдени ғана емес, сонымен қатар терең әлеуметтік-экономикалық мәні бар. Тілдерді қолдау шараларын, оның ішінде қаржылық, білім беру және бұқаралық ақпарат құралдары арқылы дұрыс үйлестіру тілдердің экономикалық және мәдени өмірге интеграциялануына ықпал етеді және қоғамдағы әлеуметтік тұрақтылық пен келісімді жақсартады.

Канада, Швейцария, Польша, Литва, Эстония, Бельгия және Оңтүстік Африка сияқты елдердегі тәжірибелерді талдау негізінде тіл саясатын табысты жүргізудің негізгі бағыттарын анықтауға болады. Бірнеше тілде контент дайындайтын медиа-компаниялар үшін субсидиялар мен салықтық жеңілдіктер жүйесі, сондай-ақ білім беру және мәдени бастамаларды қаржыландыру арқылы азшылық тілдерін қолдау бағдарламалары бұл елдерде маңызды құралдарға айналуда.

Тіл саясатын жүзеге асырудың тиімді жолдарының бірі – көптілді медиа алаңдарға мемлекеттік қолдау көрсету, бұл тілдерді танымал етуге, олардың күнделікті өмірде қолданылуына және экономикаға интеграциялануына ықпал етеді. Бұл ретте көші-қон саясатын жаңарту, мигранттардың тілге бейімделуін қамтамасыз ету, сондай-ақ ұлттық тілдердегі контентті тарату үшін цифрлық платформаларды құру және қолдау туралы ұмытпаған жөн.

Әртүрлі елдердегі табысты тәжірибелерден алынған ұсыныстар цифрлық платформаларды одан әрі дамыту, медиа жобаларды қаржыландыруды ұлғайту, мемлекеттік-жекеменшік әріптестікті нығайту және тілге бейімделуге назар аудара отырып, көші-қон саясатын жетілдіруді қамтиды. Бұл ұлттық бірегейлікті нығайтып, әлеуметтік ұтқырлықты арттырып қана қоймай, экономикалық өсуге де ықпал етеді.

Қорытындылай келе, жаһандану жағдайында тиімді тіл саясаты тұрақты әлеуметтік-экономикалық дамуға қол жеткізудің маңызды құралына айналып отырғанын атап өтуге болады. Бұл заңнамалық шараларды да, мемлекеттік және жеке құрылымдардың қолдауын да, тілдік кедергілерді еңсеру үшін заманауи цифрлық технологияларды пайдалануды қамтитын кешенді тәсілді қажет етеді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Lüpke, F. (2020) Standardization in highly multilingual contexts: the shifting interpretations, limited reach, and great symbolic power of ethnonationalist visions. In Wendy Ayres-Bennett, John Bellamy (Eds.): *The Cambridge handbook of standard languages*. Cambridge: Cambridge University Press
2. Poissant, H. (2005). Bilingualism, bilingual education, and sociocultural identity: The experience of Quebec. *Journal of Cognitive Education and Psychology* 4(3), 316–328. DOI: 10.1891/194589505787382658
3. Ginsburgh, V. & Weber, S. (2017). *The Economics of Language and Multilingualism*. Oxford University Press.
4. Heath, S. (2020). Multilingualism and Economic Integration: Lessons from Switzerland and Canada. *European Journal of Political Economy*, 35(2), 102-119.
5. Chibutane, F. (2011). Chapter 7. Bilingual Education and Socio-economic Mobility. *Rethinking Bilingual Education in Postcolonial Contexts*, Bristol, Blue Ridge Summit: Multilingual Matters, 2011, pp. 137-158. <https://doi.org/10.21832/9781847693655-010>
6. Aljarelah, A. K. (2024). Language and International Communication the Impact of Language on International Understanding and Diplomatic Relations. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*, 6(6), 144–175. <https://doi.org/10.37547/tajssei/Volume06Issue06-23>

7. Government of Canada (2021). English and French: Towards a substantive equality of official languages in Canada/ <https://www.canada.ca/en/canadian-heritage/corporate/publications/general>
8. Canadian Heritage (2024). The Government of Canada announces an investment of \$12.5 million to support official language minority community media. <https://www.canada.ca/en/canadian-heritage/news/2024/10/the-government-of-canada>
9. Canadian Media Guild (2014). CBC/Radio-Canada needs more funding and true independence: CMG proposals. <https://www.cmg.ca/wp-content/uploads/2014/10/ENG-FINAL-DOCUMENT-JULY-2014->
10. Government of Canada (2024). Language classes funded by the Government of Canada. <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/new-immigrants/new-life>
11. Kuzelewska, E. (2016). Language Policy in Switzerland. *Studies in Logic, Grammar and Rhetoric* 45 (1): 125–40. <https://doi.org/10.1515/slgr-2016-0020>
12. Werner A. Meier (2024). Switzerland. <https://medialandscapes.org/country/switzerland>
13. Council of Europe (2023). Fourth periodical report presented to the Secretary General of the Council of Europe in accordance with Article 15 of the Charter. <https://rm.coe.int/poland-pr4-en/1680a9b773>
14. EU (2024). Public financing of news media in the EU. https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/CULT/DV/2024/04-09/PublicfinancingofnewsmediaintheEU_EN.pdf
15. Riigi Teataja (2013). Language act. <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/506112013016/>
16. Funds for NGOs (2023). Funding available to support Foreign Estonian Cultural Societies. <https://www2.fundsforngos.org/latest-funds-for-ngos/funding-available-to-support>
17. Jufereva, M. (2016). Ethical orientations of Russian-speaking journalists in Estonia. *Medialni Studia/Media Studies* 10 (2), 6-23.
18. Kuzelewska, E. (2015). Language border and linguistic legislation in Belgium. *Michigan State Int. Law Rev. Forum Conveniens* 3, 1–12.
19. Valcke, Peggy, and others (2016). Media Ownership and Concentration in Belgium, Who Owns the World's Media? Media Concentration and Ownership around the World (Oxford Academic, <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199987238.003.0003>)
20. OECD (2018). Inclusive Entrepreneurship Policies: Country Assessment Notes Belgium, https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/11/inclusive-entrepreneurship-2018-country-notes_bf2c7290/belgium_3db7a079/31655d49-en.pdf
21. The Constitutional Court of Lithuania (2024). The Constitution <https://lrkt.lt/en/about-the-court/legal-information/the-constitution/192>
22. EC (2023). Funding in education in Lithuania. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/lithuania/higher-education-funding>
23. LRT (2024). The most reliable media. <https://apie.lrt.lt/en/about-lrt/the-most-reliable-media>
24. Amaka E. Ideh & John O. Onu (2017). Multilingualism and the New Language Policy in South Africa: Innovation and Challenges. *Covenant Journal of Language Studies* Vol. 5 No. 2
25. Department for Sports, Arts and Culture (2024). Open call for proposals: human language technology projects 2025 – 2028. <https://www.dsac.gov.za/>
26. Nyembezi V., Rootman C., Tait, M. (2022). The South African public broadcaster's financial sustainability: Internal stakeholders' perceptions. *Acta Commer.* vol.19 n.1 Johannesburg. <https://doi.org/10.4102/ac.v19i1.711>

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ИНСТРУМЕНТЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ ЯЗЫКОВОЙ СИТУАЦИИ В КОНТЕКСТЕ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ ИЗМЕНЕНИЙ: ИЗУЧЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ КЕЙСОВ

Молдабаева А. К.*

докторант
Институт управления
Академии государственного управления
при Президенте РК
Астана, Республика Казахстан
e-mail: moldabaeva@apa.kz

Зейнельгабдин А. Б.

д. э. н., профессор
Институт управления
Академии государственного управления
при Президенте РК
Астана, Республика Казахстан
e-mail: a.zeinelgabdin@apa.kz

Аннотация. В статье рассматриваются социально-экономические инструменты регулирования языковой ситуации в контексте геополитических изменений, на примере стран с многоязычным населением, таких как Канада, Швейцария, Польша, Литва, Эстония и др.

Для оценки эффективности языковой политики использованы методы сравнительного анализа и кейс-стади, что позволяет выявить лучшие практики и адаптировать их для других стран. Актуальность исследования обоснована необходимостью развития эффективных механизмов языкового регулирования в условиях глобализации, миграции и изменения геополитических реалий. В статье рассмотрены различные модели языковой политики (двуязычие, многоязычие, ассимиляция) и их влияние на социальную интеграцию, экономическую мобильность и национальную идентичность. Сравнительный подход позволяет не только проанализировать текущее состояние языковых политик в этих странах, но и предложить механизмы, которые могут быть использованы для улучшения регулирования языковых отношений в Казахстане и других странах с многоязычным населением.

Ключевые слова: языковая политика, многоязычие, социально-экономические инструменты, социальная интеграция, национальная идентичность.

SOCIO-ECONOMIC INSTRUMENTS FOR REGULATING THE LANGUAGE SITUATION IN THE CONTEXT OF GEOPOLITICAL CHANGES: A STUDY OF INTERNATIONAL CASES

Moldabaeva A. K.*

doctoral student
Institute of Management
Academy of Public Administration under the
President of the Republic of Kazakhstan
Astana, Kazakhstan
e-mail: moldabaeva@apa.kz

Zeinelgabdin A. B.

d.e.s., professor
Institute of Management
Academy of Public Administration under the
President of the Republic of Kazakhstan
Astana, Kazakhstan
e-mail: a.zeinelgabdin@apa.kz

Abstract. The article examines socio-economic instruments for regulating the language situation in the context of geopolitical changes, using the example of countries with a multilingual population, such as Canada, Switzerland, Poland, Lithuania, Estonia, etc.

To assess the effectiveness of language policy, comparative analysis and case study methods were used, which allow us to identify best practices and adapt them to other countries. The relevance of the study is justified by the need to develop effective mechanisms for language regulation in the context of globalization, migration and changing geopolitical realities.

The article examines various models of language policy (bilingualism, multilingualism, assimilation) and their impact on social integration, economic mobility and national identity. The comparative approach allows us not only to analyze the current state of language policies in these countries, but also to propose mechanisms that can be used to improve the regulation of language relations in Kazakhstan and other countries with a multilingual population.

Key words: language policy, multilingualism, socio-economic instruments, social integration, national identity.